

УКРАЇНСЬКИЙ ІСТОРИК

ЖУРНАЛ УКРАЇНСЬКОГО ІСТОРИЧНОГО ТОВАРИСТВА
ТОМ XXXIV VOL

на пошану
ЛЮБОМИРА ВИНАРА
основника «Українського Історика»
і Українського Історичного Товариства
З нагоди 65-ліття

1997

УКРАЇНСЬКИЙ ІСТОРИК

ЖУРНАЛ ІСТОРІЇ І УКРАЇНОЗНАВСТВА

1-4 (132-135). Рік XXXIV

Редактори:

МИХАЙЛО БРАЙЧЕВСЬКИЙ, ОЛЕКСАНДЕР ДОМБРОВСЬКИЙ,
ІГОР ГИРИЧ, ОЛЕКСАНДЕР СИДОРЕНКО

ЮВІЛЕЙНЕ ВИДАННЯ

1997

НЬЮ-ЙОРК — ТОРОНТО — КИЇВ — ЛЬВІВ — МЮНХЕН

ЗМІСТ

<i>Олександр Баран</i> : Любомир Винар (3 нагоди 65-ліття)	11
<i>Олександр Оглоблин</i> : Габілітаційна праця д-ра Любомира Винара і У.В.У. (Подав В. Омельченко)	33
<i>Микола Ковальський</i> : Внесок професора Любомира Винара в розробку проблеми «наукова історична школа»	40
Ювілейні привіти	47

ДОСЛІДЖЕННЯ

<i>Михайло Брайчевський</i> : Проблема Антів	56
<i>Аркадій Жуковський</i> : Петро Могила — засновник Колегії-Академії і реформатор освіти	61
<i>Володимир Ричка</i> : Середньовічна Україна-Русь: становлення ідеї християнської держави	70
<i>Теодор Мацьків</i> : Повстання Богдана Хмельницького та Зборівський Договір у західноєвропейських джерелах	80
<i>Леонід Пилявець</i> : Всеукраїнський Православний Собор Української Автокефальної Церкви, 22-30 жовтня 1921 року	91

ІСТОРИОГРАФІЯ

<i>Олександр Домбровський</i> : Іван Карпенець — забутий історик	105
<i>А. Пекар, ЧСВВ</i> : Професор Олександр Баран, історик Закарпаття	112
<i>Василь Ленцик</i> : Церковно-археографічна Комісія (Львів-Мюнхен)	121
<i>Микола Веґеиш</i> : Карпатська Україна 1938-1939 в українській історіографії	137

ГРУШЕВСЬКОЗНАВСТВО

<i>Микола Василенко</i> : Михайло Грушевський як історик	145
<i>Микола Жулинський</i> : Грушевськознавство: нарощування джерельного матеріалу	157
<i>Євген Пшеничний</i> : «Не тратьте духу»: Листи Михайла Грушевського до В. Яросевича	161

ОГЛОБЛІЯНА

<i>Олександр Оглоблин</i> : Академічна свобода й історична наука в СРСР	165
Листи Івана Крип'якевича до Олександра Оглоблина з 1942 р.	176

УКРАЇНСЬКА ЦЕНТРАЛЬНА РАДА

<i>Володимир Сергійчук</i> : Михайло Грушевський і українство Петрограду	187
<i>М. Ю. Костиця</i> : Законотворча діяльність Центральної Ради в Житомирі	192

АКАДЕМІЧНІ І НАУКОВІ УСТАНОВИ

<i>Гор Пасічник</i> : Острозька Академія: минуле і сучасне	196
<i>Микола Ковальський</i> : Осередок Українського Історичного Товариства в Острозі	205
<i>Людмила Сакада</i> : Українське Історичне Товариство в Україні	211

СПОГАДИ

<i>Михайло Брайчевський</i> : Як Президія Академії наук розправлялася з непокірливим істориком	217
--	-----

MISCELLANEA

<i>Наталя Білоус</i> : До історії взаємовідносин київських ремісників замкової та магістрацької юрисдикції	222
<i>Богдан Клід</i> : «Вже більше літ двісті»: найповніший варіант в записі Панаса Мирного	229
<i>Лев Гольденберг</i> : Забутий часопис. Цікавий епізод з історії українсько-болгарських взаємин	232
<i>Гор Стебельський</i> : Системи транслітерації українських типонімів на англійську мову	235

БІБЛЮГРАФІЧНІ ДОСЛІДЖЕННЯ

<i>Світляна Чолган</i> : Грушевськіяна Любомира Винара: бібліографічний довідник	238
--	-----

КОНФЕРЕНЦІЇ, ПРЕЗЕНТАЦІЇ, ЗУСТРІЧІ

Поворот Олександра Оглоблина в Київ (Олександр Сидоренко)	275
Презентація книги Л. Винара «Михайло Грушевський: історик і будівничий нації (Світлана М. Панькова)	278
Пакт між Пiлсудцьким i Петлюрою: конференція у Варшавському університеті (Галина Корбич)	181
«Український Історик» повертається в Україну (Л. Сакада)	285

З АРХІВНИХ МАТЕРІЯЛІВ

Листи Михайла Грушевського до Кирила Студинського за 1922 рік (Подала Галина Сварник)	288
---	-----

IN MEMORIAM

Бл. п. Митрополит Кир Максим Германюк (Олександр Баран)	324
Археолог Неоніла Кордиш Головка (Олександр Домбровський)	325
Петро Андрухов, 1924-1996 (Микола Ковальський)	328
Бл. п. Володимир Маруняк (Марко Антонович)	329
У пам'ять Марії Ковальської-Биковської (Любомир Винар)	330
Пам'яті Анатолія Санцевича (Микола Ковальський)	334

РЕЦЕНЗІЙНІ СТАТТІ

<i>Наталія Пазуняк</i> : Два видання з творами О. Ольжича у зв'язку з 50-тиріччям його смерті	336
<i>Гор Верба</i> : Збірник праць Олександра Оглоблина	342
<i>Гор Гирич</i> : З історії українського малярства	346

РЕЦЕНЗІЇ, ОГЛЯДИ

О. Ф. Кістяківський, <i>Щоденники</i> (Варвара Шульга)	350
Peter Potichnyj & Other, eds. <i>Ukraine and Russia in Their Historical Encounter</i> (Alexander Sydorenko)	352
<i>З іменем Святого Володимира</i> . Київський університет (Ігор Гирич)	354
<i>Збірник матеріалів на пошану Г. Лужницького</i> (Олександр Домбровський)	356
<i>Академія пам'яті професора Володимира Антоновича</i> (Олексій Ясь)	359
Марія Савчишин (Марічка). <i>Тисяча доріг</i> (Богдан Чайківський)	362

ХРОНІКА

3 нагоди 35-ліття «Українського Історика». Звернення до громадянства	365
Нагробний пам'ятник проф. Олександра Оглоблина	367
Діяльність Українського Історичного Товариства	368
Бібліотека Українського Історичного Товариства в Києві і Острозі	370
Бібліотека УІТ при Історико-меморіальному Музеї М. Грушевського в Києві	370
Бібліотека УІТ при Острозькій Академії	371
Архів УІТ	371

ВИДАННЯ

Епістолярні джерела грушевськознавства	372
Енциклопедія «Острозька Академія XVI-XVII ст.»	372
Студія про Митрополита Петра Могилу	373
Автобіобібліографія Лева Биковського	373
Довідник до етнічних архівів, музеїв і бібліотек	374
Збірник «Проблеми української історіографії»	374

НАУКОВІ УСТАНОВИ

Історична Секція УВАН у США	375
Загальні збори НТШ в Європі	376

МЕМОРІАЛЬНИЙ ФОНД ЛЕВА І МАРІЇ БИКОВСЬКИХ

ДО СПІВРОБІТНИКІВ «УКРАЇНСЬКОГО ІСТОРИКА»	377
---	-----

ВІД РЕДАКЦІЇ	379
--------------------	-----

НАШІ АВТОРИ	379
-------------------	-----

ВИДАННЯ УІТ	381
-------------------	-----

1919-1941 роки» має характер літературного словника. У своїй цікавій статті п. н. «Художня проза Григора Лужницького» Наталія Пазуняк аналізує прозові твори з особливо цікавими моментами конспіраційного життя. Це може бути причиною до історії нашого Визвольного Руху. Ярослав Розумний у статті «Друга світова війна в сучасній українській поезії» змальовує тодішні умови й етнопсихологічну атмосферу, в яких творилася поезія. Розділ закінчує стаття Володимира Жили «Фауст» у перекладі Миколи Лукаша» та вірш Василя Ящуна «Творче перо», присвячений Г. Лужницькому.

В розділі — Мовознавство — поміщено дві статті: Степан Самбірський, «Перші переклади Святого Письма українською мовою» та стаття Василя Ящуна «Іменники з флексією — у в генитиві однини в сучасних східно-слов'янських літературних мовах». В розділі — Різне — Осип Кравченко, «Степан Смаль-Стоцький і Ватрослав Ягіч» (публікація листів). Стаття Василя Лева «Останні роки життя Івана Франка» викликає у читача прикри, співчутливі рефлексії. Далі наступає коротка стаття Ярослава Рудницького «З гавайського нотатника» і розділ замикає стаття Адама Беля (польською мовою) «Сучасні тенденції в пізнавальній психології». Збірник закінчує стаття Олега Купчинського «Наш Лужницький». Слідє Список ілюстрацій і Зміст. Своєю довголітньою, жертвенною діяльністю для України на полі науки, літератури й релігійно-церковного життя Григор Лужницький заслужив собі на вдячну пам'ять. В Післямові («Наш Лужницький») Науковий Секретар НТШ, Олег Купчинський, один з членів редколегії Збірника ствержує: *«Не всі статті і повідомлення, які публікуються у Збірнику, зберігають задовільний науковий рівень. Він, на жаль, не завжди збігається з вимогами НТШ»* (стор. 352). Підписуємося обома руками під вище сказаним.

ОЛЕКСАНДЕР ДОМБРОВСЬКИЙ
Нью Йорк

Академія пам'яті професора Володимира Антоновича (16-18 березня 1993 р., м.Київ). Доповіді та матеріали. — К., 1994. — 269 с.

6 січня 1994 р. (за офіційною версією) виповнилось 160 років з дня народження визначного українського історика Володимира Антоновича. З цієї нагоди в березні 1993 р. відбувся науковий форум, присвячений ювілею видатного вченого. Величезний інтерес до постаті Антоновича та його ролі в національній історіографії зумовлений нагальними потребами наукового розвитку, в якому виразно позначилася тенденція на відтворення, пізнання історії науки і суспільства, викривленої і віддаленої від сучасника десятиріччями тоталітарної доби. За такого погляду велична фігура "батька української історіографії" цікава принаймні в трьох аспектах: 1) методології науки — у зв'язку з "модерним поверненням" до "історичного позитивізму", проголошеного деякими дослідниками; 2) історії науки — для відтворення процесу формування, становлення та взаємодії напрямів і шкіл; 3) політичної історії — для з'ясування місця Антоновича в українському суспільно-політичному і громадському русі XIX ст.

Опубліковані матеріали складаються з 27-ми доповідей та повідомлень

досить розмаїтого тематичного спектру: від аналізу та розгляду наукових, суспільно-політичних поглядів, світогляду Антоновича, окремих напрямів чи аспектів діяльності вченого до розвідок у галузі археології та культурології, що певним чином стосуються творчості історика, або дослідницьких проблем, порушених у його студіях. Однак, доповіді та повідомлення, вміщені в збірнику, нерівноцінні як за своїм обсягом, так і за принципами, характером викладу, запропонованими підходами, поданим емпіричним матеріалом, врешті-решт самою орієнтацією їх авторів на розкриття певної теми чи розв'язання проблеми.

Збірка відкривається доповіддю О.Кияна "Формування наукового світогляду й становлення Володимира Антоновича як історика України" (С.5-17), в якій дослідник послідовно розглядає історичні погляди Антоновича, їх еволюцію та роль соціокультурного чинника в цьому процесі, методологію наукового пізнання вченого. Велику увагу автор приділяє й виявленню генетичного зв'язку поглядів Антоновича з тогочасною європейською думкою, а також вказує на ідейні витоки його світогляду. В доповіді Л.Мельника "В.Антонович про проблему державності в українській історії (в інтерпретації істориків ХХ ст.)" (С.18-32) порушена проблема адаптації, оцінки спадщини Антоновича істориками-державниками С.Томашівським, Д.Дорошенком та М.Кордубою, що дає можливість висвітлити погляди Володимира Боніфатійовича на роль державницької організації суспільства в національній історії. Праця В.Ульяновського "Релігійні погляди та історико-церковні розправи проф. В.Б.Антоновича (попередні нотатки)" (С.33-69) — найбільший та один з найцікавіших матеріалів збірки — значною мірою відрізняється від попередніх своєю орієнтацією на висунення конструктивних підходів до розв'язання проблеми. Автор розглядає не тільки місце релігійного чинника в житті В.Антоновича, еволюцію його поглядів у цій сфері, а й вплив останніх на наукову творчість та діяльність історика. "Ідея всеправославної ментальності подніпрянських українців у Антоновича залишалася непохитною. У 60-ті роки він виправдовував історичне православ'я як церковну організацію, її єпископат та клір. В останнє ж двадцятиліття свого життя, — зазначає В.Ульяновський, — вчений писав про православне віровчення, яке несло українцям основи людської моралі. Така еволюція поглядів Антоновича відповідала зміні його життєвої позиції та світосприйняття в цілому" (С.65). Даний підхід до проблеми співвідношення еволюції релігійних поглядів Антоновича з його науковою й громадською діяльністю дозволяє розглянути під дещо іншим, маловідомим ракурсом наукові студії визначного українського історика, мотивацію його громадської діяльності, еволюцію світогляду та світорозуміння.

Після вказаних матеріалів у збірці подаються повідомлення, присвячені більш конкретним напрямам та аспектам діяльності В.Антоновича, певним дослідницьким проблемам тощо. Ряд з них стосуються історіографічної розробки проблем та історії науки в Україні: В.Колесника "Порівняльно-історіографічний аналіз деяких аспектів виникнення та еволюції українського козацтва в науковій спадщині В.Б.Антоновича і М.С.Грушевського" (С.70-76), М.Корінного "Про внесок школи В.Б.Антоновича в дослідження

історії Лівобережної України давньоруських часів (історіографічний нарис)" (С.77-82), О.Русіної "Легенда про виправу Гедиміна на Русь в оцінці В.Б.Антоновича та в пізнішій історіографії" (С.93-99), О.Ємця "Учень Антоновича — Іван Каманін" (С.168-176), І.Верби "Роль представників і послідовників школи В.Б.Антоновича в житті та творчій діяльності Н.Д.Полонської-Василенко" (С.217-223). Серед них виділяється цікава й змістовна праця І.Гирича "М.Грушевський та В.Антонович: творчі контакти та суспільно-політичні погляди" (С.133-160), в якій пропонується авторська версія взаємовідносин двох визначних українських науковців. Дослідник підсумовує свої спостереження та аналіз у кількох висновках: "1) Не варто вважати М.Грушевського останньою ланкою в ланцюгу української народницької історіографії. 2) В.Антоновича однозначно оцінювано як "культурника". Але принаймні до кінця 80-х років XIX ст. він стояв при активній українській політиці. Його "австрофіліство" — це специфічна форма самостійності, яку побачив й оцінив батько т. зв. державницького напрямку В.Липинський. 3) Необхідно зважати, що ... конфлікти (Антоновича — Грушевського. — О.Я.) мали суто внутрішнє значення, не виносилися на публіку, були маловідомі широкому загалові і головне, мало знані для українських недоброзичливців (тому й не відбиті в історіографії)" (С.153). На нашу думку, ці висновки становлять певний інтерес для визначення місця В.Антоновича та М.Грушевського в "інтелектуальній історії науки" і вказують на ряд моментів, що не вписуються в традиційні уявлення щодо життєпису та наукових поглядів цих вчених. Невеликий, але цікавий матеріал "В.С.Іконніков та В.Б.Антонович: єдність протилежностей?" (С.177-187) стосовно взаємовідносин двох істориків, викладачів Київського університету Св. Володимира, подано О.Радзивілл. Мусимо, однак відзначити, що авторка не змогла чітко сформулювати свій підхід, проголошений у назві. В матеріалах А.Катренко та Ю.Безуба "Український національний рух другої половини XIX ст. у спогадах" (С.122-132), В.Шандри "В.Б.Антонович і О.Ф.Кістяківський (за щоденником О.Ф.Кістяківського)" (С.188-192) для реконструкції наукової творчості та громадської діяльності Антоновича використано спогади й щоденники сучасників вченого. Окрему групу матеріалів складають праці, присвячені огляду певних джерел й участі Антоновича в їх вивченні та виданні. До них можемо віднести праці О.Толочка "Невідомий список літопису Мгарського монастиря" (С.235-239) та О.Тодійчук "Перший видавець "Реєстру Війська Запорозького 1649 р." (до археографічної діяльності О.М.Бодяньського)" (С.206-207). У кінці збірки вміщено матеріали, які висвітлюють археологічні дослідження В.Антоновича та їх місце в його науковому доробку.

Підводячи підсумок огляду матеріалів збірки, зазначимо, що проведення наукового форуму "Академія пам'яті професора Володимира Антоновича" виявило коло дослідницьких проблем, які потребують подальшої розробки. В цьому вбачаємо найголовніший результат співпраці учасників даного форуму. Сподіваємося, що проведення наукових конференцій та семінарів, присвячених життю та діяльності українських істориків, стане традиційним.